

Apróbb szokások, népszokás-töredékek.

A jelen sorok írója és Madarassy László a Magyar Néprajzi Társaságtól megbízást kaptak a magyar népszokások összegyűjtésére és könyv alakjában való feldolgozására. „A gyűjtés munkája immár négy év óta folyik s munkaközben kiderült, hogy e téren majdnem kimeríthetetlen szellemi kincsesbányával állunk szemben. Alig van egy olyan magyar, vagy magyar vonatkozású oklevél, kézirat, nyomtatvány, amely a népszokásokra adalékot nem szolgáltat”.¹

A repertórium gyűjtögetése és az anyag rendezése közben számtalan olyan népszokásra akadtam, amelyre épen csak céloz feljegyzője, vagy amely eddig csak épen egy vagy egymástól igen távol eső egy-két helyről került elő, pedig történeti hátterük és ethnikai vonatkozásaik miatt ugyancsak fontos volna részletes és topografikus ismeretük. Ezek közül akarok egynehányra rámutatni, meggyőző példáiul annak, hogy mennyire felgyűjtetlen még a magyar folklor, — hogy mennyire szükség volna már egyszer egy olyan hivatalos szervezetre, mely a magyar folklor gyűjtését, kezelését intézné, mely tehát a magyar folklor múzeuma lenne. Amíg ez nincsen meg, addig minden magyar ethnologizálás efemer munka, mert régi feljegyzéseink ismeretlenek s mert hazánk folklor térképe tele fehér foltokkal, s amit ma az összehasonlító folklor, az ethnológia nagy képpel kimond, azt egy holnap előkerülő adat halomra dönti. Tolnai Vilmos pl. az *Esztergom megvételéről* szóló ballada sátorhalmáról kimondotta, hogy róla ‘eddig (1918-ig) semmiféle megerősítő adat nem került elő’ (Ethn. 29 : 131.) s ép azért kétségbevonja e mondatot népi eredetét, magyarságát, — és én 1921-ben Pesty Frigyes kiadatlan Helységnévtárából s egyéb nehezen hozzáférhető forrásokból 14 olyan mondat gyűjtöttem össze, amely mesterségesen rakott és 5 olyant, amely sipkában összehordott halomról szól. (Ethn. 31 : 56—57.)

*

Bizonyos események emlékére itt-ott ‘napot’ fogadnak. Ilyen pl. a kaposfüredi Antal- s a szuloki Vendel-nap, amikor egy nagy jószágvész emlékére, jószágát senki be nem fogja. (Somogy vm. mon. 208.) Érdekes volna tudni, van-e ilyen és ehhez hasonló *fogadalmi nap* más vidéken is és ha van, mily esemény emlékére s hogyan tartják meg.

Az ilyen fogadalmi napok igen gyakran vallásos jellegűek, valami egyházi szertartással, pl. harangszóval, isteni tisztelettel, körmenettel vagy búcsúval kapcsolatos *fogadalmi ünnepek*.

¹ Madarassy L.: Magyar aratószokások. Ethnographia, 39 : 84.

A pesti belvárosi templomban pl. minden éjjel 3 órakor ma is felhangzik az ú. n. 'pestis-harangszó' annak emlékére, hogy 'a legutolsó járvány alkalmával ez órában húnyt el Pesten az utolsó pestises halott.' (Vas. Újs. 1884 : 510.) A biharmegyei Komádiban is minden hajnalban harangoznak annak emlékezetére, hogy 1707-ben ez időtájt ölték le egy szálig a községet oly gyakran háborgató rácokat. (Osváth 441.) Hajdúszoboszlón 'minden év utolsó estéjén a torony kivilágíttatik és a harangok félreverettetnek, ez által emlékeztet meg,' hogy az 1559. dec. 31-iki török támadáskor a szoboszlói asszonyok úgy adtak irányt a már-már felbomló hajdúcsapatoknak, hogy a templom tornyát kivilágították, a harangokat meghúzták s az ekkor összeszedelőzködő hajdúk a törököt tönkrevették. (Orsz. Nagy Képes Naptár 1861 : 436., Vas. Újs. 1867 : 2., 18. sz., Király Miklós: Egy Szilveszter-éj H.-Szoboszlón, 1893., Magyarország 1926. jan. 10 : 28., Ethn. 38 : 3., 39 : 38.) A Tiszaszentmártonban és Zsurkon a karácsony szombatjának éjfelekor felhangzó harangszó s a toronyban összegyűlt fiatalság éneke annak az eseménynek emlékére ismétlődik, hogy a zsarnok Kécsy várurat a Mónus nevű jobbágycsalád férfitagjai vacsoránál megrohanván, megölték. (Pesty kézírata 38 : 345.) Udvardon 1860. szept. 16-án tartották meg az 'estharangszó' 551-ik (?) emléknapiját, amikor a primás 'rendes évi szokás szerint a kálvária magaslátán a hazát mind a négy égtáj felé megáldá, azután déli angyali üdvözlésre a harangot három versen meghúzá s magát az angyali üdvözlést a hívőkkel elmondá' (Orsz. Nagy Képes Naptár 1861 : 431.), de hogy minek az emléke ez a délben meghúzott estharangszó, miféle nevezetes esemény történt Udvardon 1309-ben, annak sehol sem találtam feljegyzését.

A szatmári evangélikusok augusztus utolsó vasárnapján három isteni tiszteletet tartanak egymásután; azt mondják, annak emlékére, hogy 1717-ben a feladásra felszólító tatár kánt úgy vezették a sikátorokon át utcáról utcára, hogy a fegyveres polgárság mindig elébe kerülhetett s így a kán nagyobb erőt képzelvén, mint amennyi valójában volt, társait a támadásról lebeszélte. (Nagy: Magyarország képekben 272.) Másutt az isteni tiszteletek a községet ért tűzvészhez kapcsolódnak, mint pl. Mocsáron a március 23-iki 1790-ben történt nagy égés emlékére. (Bars vm. mon. 53.) Néhol meg az ez okból tartott isteni tisztelet előtt vagy után körmenetet is tartanak, mint pl. Léván július 24-én az 1808-iki (Bars vm. mon. 139.) és Zalaegerszegen május 9-én az 1826-iki (Magyarország 1926. máj. 13.) nagy tűzvész fogadalmi napján. Talán ilyen egyházi jellegűek a Balaton-parti községek fogadalmi emléknapijai is 'a tavon történt bal-esetek emlékére' (Somogy vm. mon. 208.); de hogy hol, mikor és hogyan folynak le ezek, arra nem kaptam adatot.

A búcsúk közül a folklóret csak azok érdeklők, amelyek nem egyszerű katolikus 'egyháznapiok,' hanem bizonyos fogadalommal,

vagy valami csodával függenek össze. Mindakettőből sok van. A fogadalmi búcsúk közé tartozik pl. a nagyszombatiak nov. 21-iki búcsúja a sasvári Szűz Mária-képhez, amely 1708-ban megkönnyezte a város pestisben pusztulását (Pozsony vm. mon. 179.), aztán a torockó-szentgyörgyiek búcsúja 'a mongolok felett kivívott győzelem emlékére.' (Orbán 5 : 225.) A pusztán csak csodával kapcsolatos búcsúk közé tartoznak a 'Mária-forrás, Mária-lábnyoma, Megálmodott forrás, Vándorló Mária-kép, Visszapattant golyó'-féle mondatípusok. (L. a 'Magyar népmonda-típusok és tipikus motívumok' c. tanulmányomat az Ethn. 33 : 58—59. l.)

*

Némely vidéken igen gyakori bizonyos *keresztnev* használata. Ha e szokásnak csak egyházi jellege van (a város védőszentje, a templom oltárszentje, bibliáskodás), vagy ha pusztán csak az apa, keresztapa vagy a földesúr nevének utánzása (mint pl. egykor Nagy-Károlyban az István, György és Melánia nevek), akkor kevésbé érdeklők a folkloret. Néha azonban a keresztnev gyakori használatához valami történeti magyarázat is fűződik s akkor ez a szokás nem időleges, hanem állandó értékű. Ilyen pl. a matyók közt divatos Mátyás név magyarázata: a mezőkövesdiek Mátyásnak a csehekkel vívott háborúja alkalmával 20 saját költségükön fölfegyverzett katonát adtak, amiért a király viszonzás fejében a várost kiváltságokkal ruházta fel és később is állandóan érezte vele jóindulatát. A lakosság pedig háláját azzal iparkodott kimutatni, hogy fiúgyerekeit örömezt kereszteltette Mátyás névre. (Népr. Ért. 14 : 222.) Ilyen messzikořba nyúlik a biharmegyei Sólyomkőn oly gyakori Dini (Dénés) név eredete is; a falu egykori birtokosa, Zólyomi Dávid u. i. egy január 1-én szeszélyből megparancsolta, hogy minden az évben született fiúgyereket Dénesnek kereszteljenek. (Vas. Ujs. 8 : 621.)

*

Ha egy jászgazdának valamelyik fiatal legény nagyon megtetszik, egyszer az ivóban koccintás közben felkéri: 'Engedje meg öcsém uram, hogy ezután keresztfiamnak szólíthassam!' Ez a *borke-resztség* és e koma-viszony megpecsételéseül a keresztapa másnap egy új. n. keresztborjút küld keresztfiának ajándékol. (MNyr. 29:90.) A szokás teljes megértésére tudnunk kell, hogy 'amikor a jász gyerek annyira megnő, hogy eszével élni tud, a keresztapja bárányt, borjút vagy malacot stb. ajándékoz neki, hogy a gyermek azt felnevelje; ezt hívják keresztbáránynak, -borjúnak, -malacnak stb.' (U. o.)

*

A *legényavatás* az eddig előkerült adatok szerint főképp dunántúli szokás. Mikor a fiú eléri 18-ik évét, legénnyé avatják. Ez a 'bekáfolás' a Balatonfelvidéken egyszerű áldomásfizetéssel jár. (Nyelv.

Füz. 40 : 62.) Lakon és Nórápon az új legény a többiek közül keresztapát is választ magának s akkor 'mégfoggyák a kezit, leöntik borr'^o, *valamit* mondanak' és a két legény ettől kezdve élte végeig keresztapám-nak és keresztfiam-nak szólítja egymást. (Nyelv. Füz. 17 : 62.) De hogy mi az a *valami*, amit a kereszteléskor mondanak, azt még eddig sehonnan sem ismerjük, pedig talán volna benne érdekesség. Vas megyében a regősídő befejeződése után tartják meg a legénykeresztelőt: a köcsmában előbb elfogyasztják a közös keresményt, aztán a 18 éves fiúk sorba állanak, bort hozatnak, mindegyik megtölt egy poharat s ezt annak a legénynek adja, akit keresztapaúl választ; ez kezét a fiú vállára teszi, a bort megissza, aztán kezét fogván a legénnyel, ezt mondja: 'Szerbuc, keresztfiam, legény vagy!' Ettől kezdve aztán joga van a lányos házakhoz és a táncba eljárni, sőt egész éven át az ő kötelessége a lányokat a mulatságokba meghívni. (Ethn. 13 : 365.) Nógrád megyében a legényavatás farsangkor történik: 'az avatandót borral megkeresztelik s a keresztapja kijelenti, hogy az ő druzája mától legény számba megy, nem szabad tehát a szájából kiverni a csutorás pipát, sem pedig megrihasztanyi, ha estenkint bekopogtat valamelyik lányos ház ablakán;' az avatás borköltségét természetesen a felavatottak viselik. (Nógrád vm. mon. 155.) Hidas- és Tornyosnémetin a felavatandót 2—3 legény lábánál megragadja s a házhéja alatt a gerendázatig feltolja ('feltusolja,' MNyr. 31 : 550.) Epölön hamvazószerdán tartják a legényavatást: 'láncra kötik a felavatandó legényt, . . . s a falú költségére nagy borozást visznek.' (Esztergom vm. mon. 80.) A legényavatás tehát vagy egyszerű áldomással, vagy kézfogással, vagy megkereszteléssel, vagy végül egyéb ceremóniákkal (feltusolás, láncrakötés) is jár.²

*

Mikor a leány eladósorba lép és a szülők jelezni akarják, hogy most már szabad az út a kérőknek: Óriszentpéteren a ház elé ölnyi magas oszlopot ásnak, végére kis deszkácskára cifra korsót helyeznek azzal a forrás- vagy kútvízzel, amelyen a leány felnevelődött; a korsót piros, fehér, zöld szalagokkal körülpántlikázzák, a deszkát pedig piros kukoricacsővel körülaggatják. Ez a *leánycégér*; a vizet szerelemvíz-nek nevezik, s a korsóval együtt gondosan elteszik, mert a násznagy ezzel hinti majd be az új asszony tűzhelyét. A leánycégér

² Ilyen avató szokások még a vadász- és bányász-avatás is. Amaz a népnél is szokásos, emez pedig ma már csak a bányászakadémikusok között szokott. Amikor 'az újonc puskázó az első vadat leteríti, ennek emlékére társai puskavesszővel felesapják'. (Rész-Ensel 144.) Amikor valakit a bányászok közé fölvettek, az első bányászruha felöltésekor avatását is megtartották: bőrtáskáját leoldották és szíjját ketten kifeszítették, aztán a felavatandó kezébe egy kupa bort adtak és egy korty, egy ugrás mindaddig, amíg a kupa ki nem ürült; majd az áldomás következtet, s ez után a legény bányásszá, ma pedig az akadémikus fuksszá lesz. (Rész-Ensel 240.)

oszlopának 'különös' hegye vasból volt s ezt a cégér eltakarítása után tulajdonosának, a falu kovácsának visszaadták. (MNyr. 34:222.) Kiskapuson konfirmációja után lép a leány eladósorba, amikor far-sangon először viszik táncba; ez a tánc 3 éjjel s 3 nap tart és *leánykifőzésnek* nevezik. (MNyr. 11 : 92.)

*

A júl. 25-iki szántódi búcsúra az összes balatonparti agglegények összegyűlnek; egyet közülök előzetesen kiszemel a többi s annak az elnök ünnepség keretében átadja a *letyetárt*: egy kendőt t. i., melyet a társaság készítettett s amelynek olyan bűvös hatása van, hogy ha tulajdonosa valami hölgynek adja, az ott tüstént beleszeret és hű lesz hozzá mind halálig. A kendő vörös alapú, sárga pöttyökkel. A megtiszteltnek kötelességévé tétetik, egy éven belül megnősülni. (Föv. Lapok 1885. júl. 21., Budap. Hirl. 1885. júl. 23., 1886. júl. 28.) A szokás leírása meglehetősen hiányos, mert nincs megmondva, ki az a társaság, ki az elnök, milyen az ünnepség lefolyása, miért épen olyan színű az a kendő, mi adja bűvös erejét. Aztán talán nem is népszokás, hanem úri szokás. Eredete azonban elég világos: Szlavóniában a búcsúkon a mézeskalácsos (licitár) sátrának rúdjaira cifra kendőket aggat: a fiatalok szokták ajándékképen vásárolni jövődöbelijüknek. (Ethn. 38 : 61.) Ez a szokás a névvel együtt (letyetárkendő) Somogyba is átjött: 'Mikor a polgárleány ismeretséget köt a legénnyel, visz neki letyetár-kendőt, ki azt gomblyukába kötve egyik sarkával, dolmánya zsebében hordja ünnepeken. Aki kitűzi, arról már azt tartja a falú népe, hogy jegyben jár. Midőn a kérők elmennek a lányos házhoz, magukkal viszik a kendőt, hogy ez-e az, melyet a ház virága vett s megkérik a leányt, aki szülei karjába borúlva könnyes szemét a kendőbe törli. Megkérés után a legény tovább viseli a kendőt a lakodalomig, még itt is gomblyukában van, mert a belesírt könnyek azt jelentik, hogy sírig tart az a hűség, melyet egymásnak fogadtak. Ezután elteszik a tulipános ládába s ott van mindaddig, míg a házastársak közül valamelyik meg nem hal s ráteszik a koporsójára.' (Budap. Hirl. 1885. júl. 28.)³

*

A 'jeles' napokhoz és alkalmakhoz kötött multságok természetesen a maguk helyére valók; itt csak azokat próbálom csoportosítani, amelyek tisztán alkalmiak.

Csak Bojtról (Osváth: Sárrét 285.) és Egerből (Ethn. 20 : 104.) ismerjük a vasárnap délutáni *legénysétát*, pedig úgyszólván általános legényszokás (Mezőkövesden, Szatmár és Bihar sok községében pl. magam is láttam), hogy vásár- és ünnepnapokon d. u. a legények

³ Ezeket az adatokat a „Magyar Népszokások“ repertóriumából (I. Ethn. 37 : 106.) átadtam S. S.-nak, aki az Ethn. 38 : 60. l.-nak 'Ki tud róla' rovatában a repertóriumra való hivatkozás nélkül részben le is közölte.

10—20 főből álló csapatokban s magukat részegnek tetetve, dalolva-ordítózva járják az utcákat s főkép a maguk fertályát és ilyenkor minden más fertálybelibe belekötnek. Egerben ezen a sétán a leányok is részt vesznek.

Vasár- és ünnepnap délutáni multság a *cicázás*, *cécó*, *játszó* is. Egy ideje ugyan ritkúl, mert gyakran verekedéssel végződven, a hatóságok sok helyt betiltották. (Móczár: Nagyszalonta monográfiája. 87.) A délutáni istentisztelet után kezdődött és késő estig tartott. Részt vett benne a falú mindkét nemű fiatalsága, még a gyerekek is, sőt az idősebbek is ki-kijártak gyönyörködni. Dalolás, *cicázás*, *lapdázás*, *játék* volt kitöltője ennek az ismerkedő 'párvalasztó' délutánnak, amelyről páronkint kézenfogva nótáztak haza. (Nagy: Magyarország képekben 2 : 33., Vasárnap megülése hajdan és most, Protest. Naptár 1858 : 89.; a húsvéti és pünkösdi *cicázás* forrásait itt nem idézem.)

Egyedülálló szokás a drávamenti *leányfürdés*: vasárnap este előre megbeszélt, de a legények előtt titkolt helyen fürdést rendeznek; a titok persze nem marad titok, s hol egyik, hol másik leány kerül a víz alá a jóval onnanról víz alatt odaúszó legények ügyeskedése következtében. (Nagy: Magyarország képekben 1 : 324.)

*

A *cicázás* helyett néhol *táncot* rendezett a fiatalság vasárnaponkint. télen pedig még ott is ez szokásos, ahol nyaranta *cicázni* szoktak. Ennek a vasárnapi táncnak legközvetlenebb formája az, amikor a leányok és legények egy-egy ház előtt csoportba verődnek, aztán előbb csak *danolásznak*, majd ha egy *harmónikás* vagy *cigány* kerül, néha esti *harangszón* túl is *eltáncolnak*. (Somogy vm. mon. 206.) Sok községben a *kocsma* előtti tér a *gyülekezőhely*. (U. o.) Az Alföldön majdnem minden faluban *táncházak* is voltak: egy szoba, amelyet a ház *gazdája* még *hétköznap* is kiadott a *táncolni* óhajtó pároknak; a *muzsikást* vagy *tamburást* maguk fogadták és reggelig is *eltáncoltak*. A komolyabbak azonban *kikapniaknak* tartották az ilyen *táncházakba* járókat. (Nagy: Magyarország képekben 2 : 35.) Eger vidékén 'ivó'-nak nevezik az ilyen vasárnapi *táncokat*. Hol egyik, hol másik *gazda* engedi át lakását a 'kapásifjak'-nak, de csak az olyan leány *jeljenhet meg* az *ivóban*, akiért d. u. valamelyik *legény* *elment* és *oda* *vezette*. Itt *kötődnek* az *ismeretségek* és *szövődnek* a *házasságok*, azért 'ha a lány még nem *hivatott meg* e *népgyűlédebe*, *szégyenli* a *dolgot* s *elhúzottan él*, *nehogy* a *sujader leánykák szemére lobbantsák*, *hogy még ivóban sem volt!*' (Vahot: Magyarország és Erdély 79., U. a.: Magyarföld és népei 1 : 22., Délibáb 1853. 1 : 447., Résó 115., Ország Tükre 1862 : 1., István bácsi Regélő 1863 : 262., 1. még Ethn. 20 : 105. is.) Mezőlakon a *legények* *muzsikaszóval* és *kezükben borosüveggel* *végigjárják* a *falut*, s amelyik *házhöz* *beszól-*

nak, onnan a leány megvárja őket, amíg visszafelé jönnek s akkor egy csapatban mennek a vasárnapi 'báld'-ba. (Nyelv Füz. 17 : 62.) Bőjtidőben tánc helyett néhol az ú. n. ugrálás szokásos: a délutáni istentisztelet után a templomtéren kisebb csoportokban összefogózva körben forognak. (Lengyeltóti, Ethn. 8 : 439.) Aranyosszéken Szentgyörgytől Szentmihályig tart a vasárnapi tánc. A leányok is hozzájárulnak a helyiség és cigány költségeihez, amelyekért két választott legény kezességet vállal. Ezeknek joga a meghívás, a vendégfogadás és a rend fentartása. A tavaly még részt nem vett legényekre és leányokra meghívásuk *legény- és leányavató*. A tánc kora délutántól naplementéig tart. (Ethn. 2 : 243.)

*

A rátarti leányt nem szereti a falu népe; ha aztán az ilyen egy legényt ok nélkül megsért, kigúnyol, a táncban visszautasít: a falú a legény pártjára áll és társai kimondják a bosszút. Ez azonban titokban marad a legközelebbi táncig. Amikor itt már teljes a vendégsereg, a legény a középre lépve, ácsjít kiált a cigánynak. A párok elengedik egymást, a legények a muzsikuskok közé, a leányok pedig a túlsó oldalra húzódnak. S most a megbántott legény így szól: 'Aki engemet (itt meg itt, ekkor meg ekkor, ezzel vagy azzal a szóval vagy tettel megsértett, álljon ki!' s ekkor kinyitja az ajtót és a cigányokra rászól: 'Te még, cigány, húzd rá a nótáját!' Felzendül a Rákóczi, a leányok széthúzódnak az illető leány körül, aki hozzátartozói közt sírva indul a legény után. Ez a bosszú menyecske, de legényt is érhetett; ezeknél azonban csak arra az egy alkalomra szóló büntetés volt, míg a leánynál sokszor két évre is kihatott, ha csak a legény vagy a közvélemény meg nem bocsátott neki. (Ethn. 2 : 295.) Ennek a 'palóc bosszú'-nak egy másik, szintén palóc megállási módja a következő: a legény csendesen köröz a leány körül, a banda észreveszi és köréjük lopakodik; ekkor a legény lassan a kijárat felé irányít, a banda követi s magával szorítja a leányt is; az ajtónál a legény hirtelen félreugrik, a folyton előrehaladó banda pedig kinyomja a leányt. Ha a leánynak védelmezője akad: 'párba' lesz a dologból, és ha ez győz: a leány muzsikaszóval visszavonul s reggelig a győztes legénnyel táncol, de ha a bosszút álló legény győz: a leányon örökös (?) szégyenfolt marad. (Ethn. 38 : 268.)

Ennek az egészen népi *kimuzsikálásnak* párja az iparos és féllúri rend *'kitáncoltatás'*-a: ha az erkölcsi tekintetben kifogás alá eső leány vagy nő a sértő pillantások és megjegyzések ellenére sem hajlandó távozni, valaki gyorspolkára kéri, de az ajtó előtt megtorpan és megmutatja a kijáratot. Az is megtörténik, hogy egy másik hirtelen megnyitja az ajtót, a pár kihopszol, a férfi visszaugrik s a nő előtt becsapja az ajtót. (Röske, a Budap. Napló 1899. évfolyamából 1. Ethn. 10 : 333., Baja, Ethn. 39 : 125.) A kitáncoltatás e módját, s

épen hopszpolkával, magam is ismerem Kolozsvár iparos táncmulatásairól, ahonnan a hóstáti nép közé is leszállott.

Szegeden ismét más formáját ismerik a *leánykitessékelésnek*: a legény a szoba közepén csüngő petróleumlámpa alá lopja táncosnőjét, s kettőt fordúlva szó nélkül ott hagyja és mindjárt más leányt kér fel. (Ethn. 39 : 125.)

*

Régente nemcsak szőlőszüretet ismertek, hanem *dinnyeszedet*-et is; a szürethez hasonló vidám ünnepség volt ez, de már mindenütt feledésbe merült. (Takács: Magy. nagyasszonyok 32.) Az 50-es években pedig még nagyban járta az *eprészés*. Mikor a cigányok hírül hozták, hogy érik az eper, a falú fiatalsága az erdőre indult; amikor már elégnék találták a szedett epret, nagy eszem-izszommal, játékkal, dalolással fejezték be az eperszüretet. (Napkelet 1857 : 481., Résző 86.)

*

Az adásvételnél 'annak bizonyosságául, hogy igaz jószág adatott el és vétetett meg,' ősi szokás az *áldomásivás* (Résző 144., Benedek: A magy. nép múltja és jelene 2 : 54); olyan fontos, hogy még a megállapított alkú is felbomlik, ha meg nem itták az áldomást. (Erdélyi: Közmond. 19.)

Összejövetelek, ivások alkalmával a búcsúzó vendéggel *szentjánosáldását* isznak. (Magyarság 1928. márc. 11.) A búcsúzókor ivott pohár még 'pogány szokás,' a barátság fentartásáért volt. (Bod.: Sz. Heort. 149., MNyv. 6 : 351.) A 'Sancti Johannis haustus'-t a németek is ismerik és gyakorolják. (U. ó.) Erédetét arra vezetik vissza, hogy János apostolt mérgezett borral akarták megölni, de amikor a pohárra keresztet vetett, a mérég abból kígyó alakjában kisorsrant. (Kreszn., Dugonics: Közm. 2 : 195., MNyr. 41 : 79.) Ezért aztán János evangelista a bor védőszentjévé lett: neve napján a pap a hívek új borát megáldja (MNyr. 41 : 79., Magyarság 1928. márc. 11.), s a hívek ezt az új bort gondosan elteszik és csak a beteget, búcsúzó vendégeket kínálják meg vele, mert aki belőle iszik, Szent János közbenjárására minden betegségtől, veszedelemtől megszabadul (Magyarság 1928. márc. 11.); egyes vidékeken a fájós fülbe vagy fogra szokás belőle cseppenteni. (Ethn. 7 : 17^a.)

'Batthyány József gróf az 1820-as években az ikervári jobbágságnak ajándékozta az ú. n. Zsidakó legelőt azzal a kikötéssel, hogy emlékére a szobra előtt minden József-napján *Józsefpoharat* ürítenek. A hagyományos szokáshoz híven a község képviselőtestülete azóta minden évben megtartja e József-napi megemlékezést, mert ha ez az áldomás elmaradna, úgy megszűnne a legelő használati joga.' (A szombathelyi Népakarát után Magyarság 1926. ápr. 1.)

⁴ „Hec autem emcio et vendicio in presencia villanorum quibus ipse prior et fratres sui dederunt mercipotum et *aldamasium ad bibendum* secundum consuetudinem illius loci (Sátoraljaújhely) approbatam . . . facta est . . .“ (Anjou-kori okmánytár 1301–1321., MNyr. 8 : 79.)

A garádiak egyik dűlőjét mai napig a fejéregyháziak művelik, de a garádiak tulajdonjogának elismerése fejében a bírónak minden Miklós-napkor egy kakast és négy forintot küldenek *Miklósborra*; ezeket aztán a falú vénei közösen elfogyasztják. (Siebenbürg. Volkskalender 1845.) A szokás az utolsó Ungler-leány halálához fűződik. Ez t. i. az emberektől elhúzódva egyetlen lányceselédjével unglebergi kastélyában töltötte napjait s végrendeletében annak a falunak hagyta birtokát, amelyik eltemeti. Mikor meghalt, fejéregyházi cselédje hazafutott faluját értesíteni; ezalatt azonban arra járt egy garádi ember, a halottat ekéjére helyezte, hazavitte s mindjárt el is temették. (Kővári: Erd. rég. 156.)

*

A határdombok felhányásakor szokásos *határverés* közeli rokona az a palóc szokás, hogy a házalap letevésekor egy gyereket pár krajcár fájdalomdíj fejében 'megmustrálnak,' hogy a ház építési évének hiteles tanúja legyen. (Ethn. 4:10., Benedek: A magy. nép multja és jelene 2:54.) A derecskei templom alapkö-letételekor is 'történtek botozások, többek között egy nagy zsidó is önkéntesen ajánlkozott ez ostoba dologra.' (Osváth: Sárrét 338.)⁵

*

A Körözs-menti falvakban régenten általános szokás volt az *idegenmártás*: ha olyan valaki jött a faluba, aki még sohasem járt ott, a nép belemártotta a Körözs vizébe, hacsak pénzzel meg nem váltotta magát. (Krekwitz: Descriptio Hung. 158., Wliskoeki: Volksgl. und relig. Brauch der Magyaren 22., v. ö. Roth: Geschichte der Stadt München 2:311., Stahl: Das deutsche Handwerk 1:225.)

*

Alsórákoson 'pünkösd után való vasárnap, kicsi pünkösztkor, a *jobbágyság alól való felszabadulás emlékét ünneplik.*' (MNyr. 34:105.) Hogyan? nem tudjuk, csak épen ezt a táncdal-töredéket ismerjük:

Hála Isten, nyughatunk,
többet nem robotolunk;
dézsma, robot elveszett,
mulathatunk eleget!

(Magyarság 1927. márc. 20.)

Szendrey Zsigmond.

⁵ V. ö. 'Rulikovszky Kázmér azért végeztetett ki, mert önvédelmi harcunkban csapatjával hozzánk át akart jönni. Ennek sírjához a váradi leányok, deákok és volt honvédek éjjelenként tüntetés végett ki szoktak járni; egyszer azonban rájuk lestek s valamennyit megbotoltatták. Állítólag ily szomorú emlék után tudta a R. K. sírja helyét (mely a botozás után elegyengettetett) H. A. volt honvéd is.' (Osváth: Sárrét 466.)